

Yakov YAKOVLEVIÇ GRİŞİN (2019). Polonyalı Sürgünlerin Gözüyle Kazan ve Kazan Türkleri (17.-19. Yüzyıllar Arası). Çev. Muhammet Şen. İstanbul: Selenge Yayınları, 173 s., ISBN: 978-605-4944-29-3.

Aybüke GÜZAY*

Coğrafi şartlarının sunmuş olduğu imkânlar sayesinde önemini hiçbir zaman yitirmemiş olan Kazan şehri ve buradaki Türk varlığı, XVII-XIX. Yüzyıllarda bölgeye Rusya tarafından göç ettirilmiş olan Lehli sürgünlerin günlük ve anılarında yer almıştır. Dönemin şartlarını yansıtması açısından birinci elden kaynak konumunda olan bu anılar ve günlükler, Kazan Devlet Üniversitesi (1971) mezunu olan ve halen aynı üniversitede görev yapan Yakov Yakovleviç Grişin tarafından kaleme alınmış; Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Muhammet Şen tarafından ise Türk diline kazandırılmıştır. Lehli sürgünlerin Kazan yurduna dair vermiş oldukları malumatları, bilim dünyasına kazandırmak amacı ile kaleme alınmış olan eser, mütercim tarafından da belirtildiği üzere "Rus ve tatarların haricinde Kazan ve Kazan yurduna dair üçüncü bir göz" niteliğinde olması açısından önem kazanmaktadır.

Eserdeki Konu başlıkları, Lehli sürgünlerin kaleme almış oldukları anıları temel alınarak yazılmış, "XVII. Yüzyılda Kazan'a Sürülen Polonyalılar (XVII. Yüzyılda Kazan'da Lehli Sürgünler)", "Kazan'da Bar Konfederasyonu Üyeleri", "Konfederasyonun Ünlü Üyesi, Beniovskiy'in Kazan'dan Firarı", "Belkur'un Gözüyle Kazan (Konfederasyonun Fransız Üyesi)", "General Yuzef Kopets'in Gözüyle Kazan", "Münferit Tehlikeli Suçlular", "Özgürlük Dönemi", "Acıların Şehri Kazan", "Saka Geldi Teknede", "Rusya'nın Güzel Şehri Kazan", "Kazan ve Kazan Yurduna Dair (Polonyalı Sürgünlerin Son Hatıraları)" adlı bölümlerden oluşmaktadır.

"XVII. yüzyılda Kazan'da var olan Lehli sürgünler ile ilgili araştırmalar Polonyalı tarihçiler tarafından yapılmış, ilk olarak Aleksandr Kraushar tarafından Kazan'da bulunan Lehli sürgünlere dair 1655 ve 1663 tarihli iki belge Krasinskiy Kütüphanesinde bulunmuş ve 1893 yılında yayımlanmıştır. Bu belgeler, Kazan ahvaline sürgün edilmiş olan Lehlerin

Kitap Değerlendirme

Makale Gönderim Tarihi: 12.01.2020; Yayıma Kabul Tarihi: 01.02.2020

* Doktora Öğrencisi, Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilim Dalı, İZMİR; ORCID: 0000-0003-1609-5086. E-posta: aybukeguzay@hotmail.com

sistemli bir örgütlenme ile milli kimliklerine bağlı kalacaklarına ve geleneklerini muhafaza edeceklerine dair bir teminatın da göstergesidir. Fakat bu yıllardaki Polonyalı sürgünlerin ahvali hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Konu ile ilgili tüm sorularına cevap alamayan yazar, Rus kaynaklarına da yönelmiş ve Rus tarihçilerin çalışmalarını da incelemiştir.

Eserde ayrıca Lehli Soyluların bağımsızlıklarını korumak amacı ile 1768 yılında kurmuş oldukları Bar Konfederasyonundan ve üyelerinin Ruslar tarafından esir alınarak sürgün edildiklerinden bahsedilmektedir. Bu sürgünler üç aşamada gerçekleşmiş, Kiev'den Kazan'a gitmek üzere yola çıkarılan üç grup hakkında bilgi verilmiştir.

Bu konfederasyonun üyelerinden olan Maurits August Beniovskiy'i başta olmak üzere diğer sürgünlerin de hayat hikâyelerine detaylı bir şekilde yer verilmiş olması, mütercimim de belirtmiş olduğu üzere, Kazan ve Kazan yurduna dair vermiş olduğu malumatların sönük kalmasına neden olmuştur. Fakat Konfederasyonun Fransız üyesi olan Albay Avgust Tesi de Belkur tarafından Kazan yurduna dair değerli malumatlar verilmiş, Kazan pazarı ve dönemin ticari hayatının zenginliği gözler önüne serilmiştir. General Yuzef Kopets ise Tatarlara ait çeşitli resimler ve notlar ile birlikte, onların gelenek-görenekleri hakkında ilginç malumatlar vermiştir. Ayrıca sürgünler, geçmiş oldukları yol güzergâhlarında yoğun bir şekilde Tatar nüfusa rastladıklarını belirtmişlerdir.

1700'lü yılların sonlarına doğru vuku bulan bu gelişmeler sonrasında Lehler, tesis etmiş oldukları gizli cemiyet ve örgütler ile 1830-1831 yıllarında gerçekleşmiş olan isyan hareketine hazırlanmışlardır. Eserde sosyal ve kültürel meselelerin haricinde, döneme ait siyasi gelişmeler de takip edilebilmektedir. XIX. Yüzyılda yürüttükleri siyasi faaliyetler nedeniyle Sibiry'a sürgün edilen Adam Yablonskiy ve Valerian Stanisevskiy'nin yolları da Kazan'dan geçmiş ve bu şehir ile insanlarına dair gözlemlerine yer vermişlerdir. Tatarların yaşam koşullarına dair malumatlar da mevcuttur. Kazan yurduna dair ilginç notlar bırakan sürgünlerden Maksimilian Yatovi ve Agaton Giller'in anılarında ise Kazan'a dair, bu havalinin önemli bir ticaret merkezi ve Kazan'ın çok güzel bir şehir olduğu vurgulanmıştır. Bu şehir ayrıca, Rusya'nın kuzeyine sevk edilmiş olan sürgünlerin geçiş noktası konumundadır.

Kitapta, sürgünlerin bırakmış oldukları notlarına dair yayımlanmış olan eserlere de yer verilmiştir. Böylece bu hususta yapılacak olan araştırmaların önünün açılması bakımından faydalı olacağı düşünülmektedir. Günlüklerin kapak fotoğrafları, hafızalarda daha kalıcı olması düşüncesinden hareketle ve tarayıcıdan taranmak suretiyle eserin müellifinden farklı olarak mütercim tarafından kitaba ilave edilmiştir. Resim, gravür ve haritaları içeren görsel malzemeler ise olduğu gibi ve yerinde kullanılmıştır.

Lehli sürgünlerin hepsini içermemekle birlikte, dönemin toplumsal yapısına ve siyasi şartlarına dair malumatlara ulaşabildiğimiz bu eserde, sürgünlerin yaşadıkları zorluklar ve üstesinden gelmek zorunda kaldıkları güçlükler, devletlerarasındaki münasebetlere dair bilgi sahibi olmamıza da imkân vermektedir. Zira mütercim tarafından Rusya ile Lehistan arasında yapılmış olan anlaşmalar ile çeşitli kavramların açıklamaları da dipnotlarda belirtilmiştir. Bu hususta Rusça ve İngilizce kaynaklardan da istifade edilmek suretiyle katkıda bulunulmuştur. Sade ve anlaşılır bir Türkçe ile tercümesi yapılmıştır.

Yakov Yakovleviç Grişin'in Lehli sürgünlerin günlüklerini esas alarak kaleme almış olduğu bu eser, konu ile ilgilenen araştırmacılara yol göstermesi açısından mühimdir. Eserin Türkçe'ye tercüme edilmesi ise Türk Dünyası'na yapılmış olan önemli bir hizmettir.

Zira yerli ve Rusça kaynakların dışında Lehli sürgünlerin günlükleri aracılığı ile Kazan yurduna dair verilmiş olan bilgiler, kaynaklar açısından mukayese imknı sağlamakla birlikte, döneme dair bilgi eksikliğini de gidermeyi amaçlamıştır. Özellikle Kazan tatarlarına dair, onların sosyo-ekonomik durumları ve toplum yapıları ile ilgili birinci elden kaynak niteliğinde olan günlükler aracılığı ile aktarılmış olan bilgilerin açığa çıkarılması hususunun, bu eserin Türk diline kazandırılmasında önemli rol oynadığı düşünülmektedir.

